

Katriina Siivonen

Yliopistonlehtori, varajohtaja, Dosentti, FT
Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Turun kauppakorkeakoulu

Kompleksisen liikkuvuuden hallintaa

Asiasanat: megatrendit, tulevaisuudentutkimus, diaspora, ympäristöongelmat, kehitys, globaali hallinta

Tarkastelen tulevaisuudentutkimuksen ja erityisesti ajankohtaisten megatrendien avulla ympäristöongelmien, kehityksen ja diasporan siirtolaisuuteen ja muuttoliikkeeseen kytkettyjä teemoja, joita käsiteltiin Argumenta-verkoston Muuttoliikkeiden vuosisata seminaareissa vuonna 2017. Kolme megatrendiä, 1) ympäristökriisi, 2) mullistavat teknologiset uutuudet sekä 3) ihmisten, yhteisöjen ja organisaatioiden uudenlaiset keskinäisriippuvuudet ja niiden väliset jännitteet, jäsentyvät muuttoliikkeen ja siirtolaisuuden syiksi. Samalla kuitenkin muuttoliike ja siirtolaisuus ovat keskeisiä megatrendien taustalla vaikuttavia voimia. Teknologian mahdollistaessa ihmiset hakevat aiempaa parempaa hyvinvointia, aina siinä onnistumatta. Tämä liikuttaa globaalisti sekä ihmisiä, että tietoja, taitoja, rahaa ja materiaalisia hyödykkeitä.

Siirtolaisuusinstituutin johtamassa tieteidenvälisessä Argumenta-verkostossa Muuttoliikkeiden vuosisata on edetty kaksivuotisen seminaarisarjan puoliväliin. Ensimmäisen vuoden teimana oli globaali tilanne vuonna 2017. Sitä käsiteltiin ympäristökysymysten, kehityksen ja diasporan ilmiöiden kautta. Seminaarit näistä aiheista pidettiin Turussa ja Helsingissä 24.–25.1.2017, Tampereella 5.–6.9.2017 ja Helsingissä 4.–5.12.2017. Kahdesta ensimmäisestä on kirjoitettu Siirtolaisuus-lehden numeroissa 1/2017 ja 4/2017 ja kolmannelta tässä numerossa. Vuonna 2018 Argumenta-verkoston tavoitteena on koh-

distaa huomio suomalaisiin ja eurooppalaisiin siirtolaisuusilmiöihin. Tässä vaiheessa on kiinnostavaa katsahtaa taaksepäin käytyihin keskusteluihin ja koota ajatuksia niistä yhteen.

Yksi Muuttoliikkeiden vuosisata -hankkeessa mukana olevista tieteenalosta on tulevaisuudentutkimus, jonka avulla tarkastelen ensimmäisen Argumenta-vuoden teemoja. Sen aikana käsitellyt globaalit, ajankohtaista siirtolaisuutta luonnehtivat ilmiöt yhdistyvät luontevasti tulevaisuutta luotaaviin megatrendeihin, joilla pyritään jäsentämään tämän hetken nopeaa ja moniulotteista maailman muutosta ja siitä juontuvia haasteita. Megatrendit kertovat siitä, miten toimintaympäristö siirtolaisuuden ympärillä muuttuu ja miten siirtolaisuus on osana megatrendeissa. Eliina Kiiski Kataja on kirjoittanut valaisevasti megatrendeistä Sitran vuonna 2016 julkaisemassa raportissa *Megatrendit 2016. Tulevaisuus tapahtuu nyt*. Hänen analyysissään monet toisiinsa vaikuttavat ilmiöt yhdistyvät kolmeksi keskeiseksi megatrendiksi. Ne ovat ympäristökriisi, mullistavat teknologiset uutuudet sekä ihmisten, yhteisöjen ja organisaatioiden uudenlaiset keskinäisriippuvuudet ja niiden väliset jännitteet.

Ympäristöongelmia käsiteltiin ensimmäisessä Argumenta-seminaarissa tammikuussa 2017. Keskeiseksi ymmärryksen esityksistä ja keskusteluista jäi se, että ympäristöongelmissa on selkeästi vaikutuksia ihmisten mahdollisuuksiin elää alueilla, joilla esimerkiksi

ilmastonmuutos vaikeuttaa merkittävästi ensiksi elinkeinoja ja elämänkulkua. Suoraa yhteyttä siirtolaisuuden syiden ja ympäristöongelmien välille on kuitenkin vaikea osoittaa. Kyse on kompleksista ilmiöistä, joissa monet asiat vaikuttavat ristikkäin toisiinsa, ympäristöongelmat muiden joukossa. Ongelmat ovat globaaleja, vaikkakin niiden vaikutustavat vaihtelevat eri puolilla maapalloa. Täysin ympäristöongelmista ei pysty irtautumaan missään, ei varsinkaan haasteesta lieventää niitä. Merkittävimpien ongelmien aiheuttajat eivät välttämättä elä pahimmin kärsivillä alueilla.

Ihmisten, yhteisöjen ja organisaatioiden välisten uudenlaisten keskinäisriippuvuuksien megatrendi näkyy kehittämisen ja diasporan aiheissa, joita käsiteltiin syksyn 2017 Argumenta-seminaareissa. Myös teknologian megatrendi, erityisesti kehittyvän viestintäteknologian, mutta myös esimerkiksi ympäristöteknologian uutuudet vaikuttavat näihin aiheisiin. Kehittymiseen ja kehittämistoimiin liittyy monia sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia ilmiöitä, jotka liikuttavat ihmisiä ja ihmisjoukkoja. Parempien elinolosuhteiden etsiminen on kautta aikojen laittanut ihmisiä hakeutumaan uusille seuduille. Myös tietojen ja taitojen kartuttaminen voi olla siirtolaisuuden motiivina. Kaikkiaan hahmottuu jatkuva, monen suuntaisen ja nykyaikana kiihtyvän liikkeen vuo, jossa ihmiset hakeutuvat uusille alueille, palaavat alkuperäisille asuinalueilleen tai etsiytyvät edelleen uusille seuduille ja ehkä kulkevat edestakaisin kahden tai useamman kotinsa välillä. Heidän mukanaan ja heidän fyysisestä liikkumisestaan riippumatta liikkeelle lähetetään rahaa, hyödykkeitä, tietoja ja taitoja, joilla tavoitellaan entistä parempaa hyvinvointia kehittyville alueille. Tämä tavoite pitää liikettä yllä, kun siihen löytyvät tekniset mahdollisuudet, vaikka selvää on, etteivät muuttoliike tai aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden globaali liikkuminen aina hyvinvointia tuotakaan. Ideoiden, asioiden saamisen merkitysten, aineellisten hyödykkeiden ja ihmisten kiihtyvä, monen suuntainen virta on joka tapauksessa keskeinen uusia kes-

kinäisriippuvuuksia ja jännitteitä kuvaavan megatrendin taustalla vaikuttava voima. Siirtolaisuus on sekä sen seurausta, että osa tätä voimaa.

Diasporassa elävät ihmiset hahmottavat maailmaa kahden tai useamman kotipaikan kautta. Heille syntyy oman kokemuksen kautta erityistä tietoisuutta ja ymmärrystä alueiden välisistä globaaleista suhteista, niiden välillä käyvästä ideoiden, materian ja ihmisten liikkeestä sekä tämän liikkeen synnyttämistä, maailmaa uudenlaiseksi jäsentävistä kohtaamisista. Nykyinen viestintäteknologia antaa tähän aivan eri mahdollisuuksia, kuin varhempien vuosisatojen siirtolaisuuden aikaiset viestintämahdollisuudet. Diasporassa syntyvä näkemys antaa siten mahdollisuuden pyrkiä hahmottamaan ja hallitsemaan globaalia, kompleksista liikkuvuutta. On nähtävissä valtioiden rajat ylittävää institutionaalisoitumista, joka perustuu diasporan tuomaan ymmärrykseen ja jonka avulla kasvavia muuttoliikkeitä pyritään hallitsemaan. Eri alueiden kehittämisen päämäärät ovat keskeisenä osana näitä hallintapyrkimyksiä. Esimerkkinä tällaisesta ovat diasporassa elävien ihmisten uusissa kotimaissa perustetut organisaatiot, jotka tekevät kehitystyötä heidän alkuperäisillä kotiseuduillaan ja välittävät tietoa monin tavoin eri alueiden välillä. Samalla kuitenkin myös nykyteknologia antaa aivan uudenlaisia mahdollisuuksia disinformaation laajamittaiseen levittämiseen, mikä estää muuttoliikkeiden hallintaa ja mahdollisuuksia jäsentää ajankohtaisia muuttoliikkeeseen vaikuttavia tilanteita.

Tärkeää on huomata, että megatrendit eivät vaikuta erityisesti siirtolaisuuteen, vaikka siinä niiden vaikutukset näkyvätkin. Megatrendit vaikuttavat kaikkien maapallolla elävien elämään ilman ihmisten liikkuvuuttakin. Kuten todettu, vaikutussuhteet ovat myös monen suuntaisia. Megatrendit vaikuttavat siirtolaisuuteen, ja siirtolaisuus on megatrendien osa ja vaikuttaa kompleksisessa maailmassa muihin megatrendien osiin.